

בס"ד

כתיבה ועריכה: מאיר אביטן,
פותח עבור רשת אמי"ת תשס"ב - 2002

מרכז חקירה וניתוח
יחידה ה'

עיבוד המידע התורני
קריאת מאמר תורני

יחידת העמקה
מאמר העוסק בחיבור זרם
חשמל בשבת
משום "בונה וסותר"

המשימה:

עבדו עפ"י ההוראות המופיעות ביחידה.
קראו את המאמר מתוך שו"ת "מנחת שלמה":

מלאכת בונה וסותר
בסוגיית פתיחת מעגל חשמלי בשבת
מחבר המאמר: הרב שלמה זלמן אויערבך.
המאמר נמצא ביחידה ג', מקור 3

הגבולות
ראשונה
בלאחי

ניצצ קוראיק
לאחי גרני?

התבוננות ראשונית במאמר

יש לרפרף על פני המאמר בזמן קצר מבלי לקראו בפירוט, ועם זאת, לנסות לשאוב ממנו מידע ראשוני. מטרת הקריאה הראשונית היא לגבש הערכה לגבי מידת התאמת המאמר לצרכי הקורא. לאחר שנמצא שהמאמר עונה על הדרישות הראשוניות יש לזהות מס' פרטים חיוניים:

1. שם המאמר: _____

השם מכיל מידע אודות הנושא.

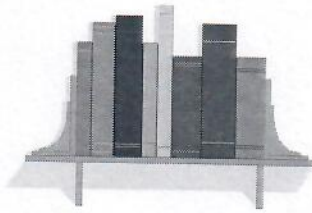
2. שם המחבר, עיסוקו, תוארו: _____

הפרטים אודות המחבר חשובים בכדי לקבוע אם הוא בר סמכא בנושא. כמו כן, לצורך השוואת מקורות נוספים בהם מופיע מידע שחובר על ידו. חשוב לציין שבספרות התורנית לא תמיד יש מידע על הכותבים. בכדי לדעת על תוקף סמכותו של הכותב יש לברר על דמות הכותב.

3. שנת חיבור המאמר:

השנה מאפשרת לזהות באיזו תקופה נכתב המאמר ולבחון את מידת העדכניות שלו. בחיבורים הלכתיים לאו דוקא החדש הוא המעודכן, בדרך כלל, כל החידושים התורניים מבוססים על תפיסות חכמים קודמות. יסודות ההלכה משמשים מפתח לתשובות גם בתחומי טכנולוגיה מתקדמים. שנת חיבור המאמר מאפשרת את זיהוי התקופה, השוואת מאמרים ובדיקת השתלשלות ההלכה בסדר כרונולוגי. כמו כן, השנה מאפשרת לבחון על רקע התקופה את התיחסות הפוסקים לעניינים טכנולוגיים וככל שהמאמר ישן יותר עולה הסבירות שהפסיקה שנקבעה אינה נכונה להיום, כי המכשיר הטכנולוגי שונה. לדוגמא, שעון שבת בגלגוליו : שעון שבת מיכני, חשמלי, דיגטאלי.

4. מהיכן הובא המאמר:

פרט זה מעיד על רמתו התורנית וסוגו של המאמר. אך פעמים רבות המאמרים מתפרסמים כקובץ בספר ממנו לא ניתן ללמוד על רמתו של המאמר. ויתכן גם שמאמרים המתפרסמים בכתבי עת בלתי מוכרים יחדשו חידושים הלכתיים גדולים יותר ממאמרים המתפרסמים בכתבי עת מוכרים.

5. האם מופיעים במאמר מבוא, תמצית וסיכום:

מאמרים המתפרסמים בכתבי עת מכילים בד"כ מבוא, תמצית, סיכום, ראשי פרקים, ועוד, המקלים על התמקדות במידע הרלוונטי. לעומת זאת, במאגרי השו"ת או בספרות התורנית אין ארגון וחלוקה מסודרים של החומר, אם כי אפשר למצוא מאמרים תורניים, בעיקר בעת החדשה, הבנויים על פי המבנה דלעיל.

6. האם ניתן לאתר רשימת מקורות שתוכל לשמש אותנו לצורך הרחבה ועיון:

כמעט בכל מאמר או חיבור תורני יש התיחסות למקורות שונים שיכולים לשפוך אור על הנושא.

הגבולות
שניה
בלאמר

התבוננות שניה במאמר

התבוננות שניה מאפשרת לקורא להעמיק בתוכן המאמר. לאחר מיון ראשוני מעמיק הקורא בפרטי המאמר ומציין לפניו את הנקודות והעניינים שמשרתים את מטרתו.

הכותרת מציינת שהמאמר עוסק ב: _____

פירוט הנקודות העיקריות במאמר:

האם ניתן למצוא סיכום במאמר ביחס לנושא הנידון? _____
אם כן, מהו?

א. במאמר ניתן למצוא מושגים רבים. התבוננו שוב במאמר, ורשמו את המושגים המדעיים.

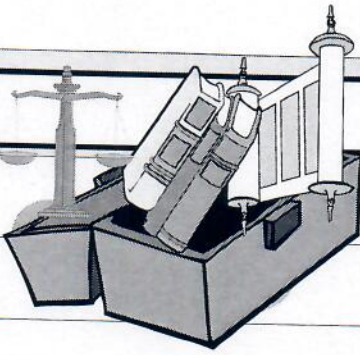
ב. במהלך לימוד וקריאת המאמר ציינו את המושגים ההלכתיים שתפגשו.

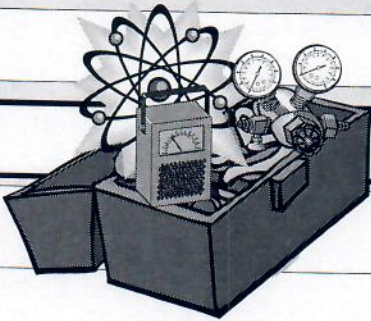

אקויה וניגו - דובוז אינד גרני

מושגים הלכתיים

מושגים מדעיים-טכנולוגיים

הסבר למושגים תוכלו למצוא בארגזי הכלים.

הגבולות
איש
בלאכה

התבוננות שלישית במאמר

המאמר שלפניכם לקוח מתוך ספרו של הרב שלמה זלמן אויערבך, שו"ת (שאלות ותשובות) - "מנחת שלמה". קיראו את הביוגרפיה המקוצרת שבתחילת המאמר.

הגרשז"א הגאון הרב שלמה זלמן אויערבך עוסק בספרו בבירורים בענין מלאכת "בונה" ו"סותר" בסגירת מעגל חשמלי בשבת.

הוא מספר שפנה במכתבים ל"חזון איש" בעקבות פסיקתו של זה, האחרון, שיש בהפעלת והפסקת זרם משום "בונה" ו"סותר" ואכן החזון איש השיב למכתביו.

הגרשז"א מביא את דבריו של גאון הדור, החזון איש (מתוך ספרו של החזו"א או"ח סימן נ' אות ט). יש לציין שהדיון כאן נסב רק על התוצאות הנגרמות מהפעלת המכשיר ולכן על הפעלת תנור אפיה או מנורת חשמל האיסור הראשון יהיה משום "מתקן כלי" או "בונה", והאיסור השני משום "מבעיר".

מהו איסור בונה?

מקור האיסור: כל מלאכה שנעשתה במסגרת הקמת המשכן ופירוקו ובכלל כל מלאכת הקודש שנעשתה בו - נקבעה ע"י חכמים כ"אב מלאכה". ל"ט מלאכות אלה נאסרו בשבת.

מלאכת המשכן כללה פעולות בניה של קרשי המשכן שהיו נותנים אותם על גבי האדנים, לפי כך, "בונה" הוא אחד מל"ט אבות מלאכה אלה.

(עפ"י אנצקלופדיה תלמודית ערך "בונה")

הגדרת איסור בונה: אסור שיתקבץ חלק אחד אל חלק אחר באופן שיעשו לגוף אחד. תנאי נוסף הוא שיהיה בנין קבוע העומד לימים רבים. באיסור "בונה" כלולה גם יצירת כלי, כלומר, הפיכת חומר גלם לכלי שימושי.

הפעולה הנגדית ל"בונה" היא "סותר" וגם היא אחת מן המלאכות האסורות בשבת. על חיבור מתג חשמלי האיסור הוא בונה. אי"כ מה הדין על ניתוק מעגל? (העזרו בסוף קטע א'2) אסור משום: _____.

במאמר שלפניכם מובאים המכתבים ששלח הגרשז"א אויערבך ותשובות החזון איש לשאלותיו. מתוך השאלות והתשובות מתחדד ומתברר האיסור של החזון איש ומוסברות השגותיו של הרב שלמה זלמן אויערבך על חידושו של החזון איש.

קיראו את הקטע המסומן **בקטע א**
(תוכלו להעזר בארגז הכלים לצורך הבנת מושגים מורכבים).

בקטע א מחדש החזון איש חידוש מרחיק לכת וטוען שחיבור מעגל חשמלי אפילו אין לו שום תוצאה אסורה - אסור _____ (דרבנן/דאוריתא) משום אב מלאכה. סברתו של החזון איש לאיסור זה הוא:
("כיון שמעמידו"...) _____

הגרש"ז אויערבך כותב (קטע ב' 1):
"וידוע שדבריו הם חידוש גדול עד מאוד וכל אלה שדנו בעניני חשמל לא הזכירו כלל לחשוש בזה למלאכות של בונה וסותר.
עוד יתרה מזו, שמעתי שאומרים בשמו של מרן בעל החזו"א זצ"ל..."
מהו הדבר? האם את התשובה בקטע ב' 1 <
("שגם בשעה שאין שום זרם") _____

סברת החזו"א לראות מעשה זה כשייך לאב מלאכה "בונה" היא משום שהסוגר מעגל חשמלי ומאפשר לזרם לזרום בו - מחבר את חלקי החוטים המופסקים לחוט אחד.
בנוסף לכך לכלי החשמלי אין כל שימוש בלא זרם, רק הכנסת הזרם עושה אותו שימושי והופכת אותו מחפץ חסר תועלת לכלי וזה עונה להגדרת "תיקון כלי".

המקור לאיסור בונה המשנה בשבת פרק יב' משנה א' לימדו את המשנה

הבונה פמה יבנה ויהא חיב.
(הבונה) כל שהוא, והמסתתת והמכה בפטיש ובמעצד. הקודח כל שהוא, חיב.
זה הקלל, כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקימת בשבת, חיב.
רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המכה בקרנס על הסדן בשעת מלאכה, חיב,
מפני שהוא כמתקן מלאכה:

מה השיעור של בניה בשבת שאם עושהו הריהו חיב?

הסבירו את הכלל: "כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת, חיב":

הגר"א מפרש: שהיא מתקיימת רק בשבת אע"פ שיוסיף עליה אחר שבת.

בנין של אבנים יש הבדל בין חלקי הבנין בנוגע לחיובם. בשורת האבנים התחתונה שהיא יסוד הבנין, כשמושיב את האבן ומצדדה מזיזה ימינה ושמאלה עד שמתיישבת יפה בקרקע ועפר סביב לה, חיב משום "בונה" אפילו כשלא חיברה בטיט כי יש שמקימים בנין באופן זה בלא טיט. בשורות האמצעיות, הוי אומר, הקטע שמן היסוד עד הנדבך העליון - אינו חיב עד שיצדד את ויחברן בטיט.

בסוגיה זו חולקים גם הראשונים. אולם עניננו כעת בסוגית בנין כלים ע"פ החזו"א "ואין כאן משום "בנין בכלים" אלא דינו כמחובר, דיש בנין וסתירה, אבל היכא אין נפקותא בזה, דאפילו דאפילו בכללים כהאי גוונא חשיב בונה".

בנין בכלים: נחלקו תנאים אם יש תורת "בנין" בכלים. **בית שמאי** סוברים: יש בנין בכלים. בית הלל סוברים: אין בנין בכלים (ביצה י עמוד א'). החיוב לבית שמאי הוא משום תולדה של בונה ושיעורו בכל שהוא והלכה כבית הלל. אולם הראשונים נחלקו: יש הסוברים שאין איסור בונה בכלים מן התורה כל עיקר והעושה כלי בשבת או ביו"ט חיב משום מכה בפטיש, או משום מלאכה אחרת, זאת סברת רש"י וכן הרי"ף ועוד. לעומת זאת, יש הסוברים שהעושה כלי חיב לדעת כולם משום בונה וכי זהו בנין בודאות גמורה "אין לך בנין גדול מזה" שכן יש בכך עשיית כלים. והם מסבירים שהיכן שנאמר: "אין בנין בכלים" זה נאמר על הרכבת כלי שהתפרק.

החזון איש מסביר שחיבור החשמל יש בזה עשיית כלי.

קטע א1 (כיון שמעמידו)

לפי סברתנו שכאן כל החוטים מחוברים לבית הרי יש כאן בונה במחובר.

מסכת שבת, עמ' מ"ז

סברת החזו"א מתבססת על הסוגיא בשבת עמ' מ"ז.

לימוד הסוגיה

שבת

פרק שלישי

בירה

מז ע"א

ואף על גב דאיכא עליה שברי עצים [כאשר היינו לומדים בבית רב נחמן היינו מסלטים מחתה אנב האפר ואף על פי שיש עליה שבדי עצים] שמאחר שאפשר להשתמש באפר כדי לכסות בו לכלוך אינו מוקצה, ומותר לטלטל בשלו אף את המחתה, ואמילו יש עליה שבדי עצים, שאינם ראויים לדבר, מכל מקום מתבטלים הם אנב האפר, על התערה האחרונה מירובי [מקשים] ממה שאמרו: ושורין [מסכימים] ר' יהודה ור' שמעון שאם יש בגר שבדי פתילה שאסור לטלטל הרי שבירים אלה אינם מתבטלים, ומקצים את הגר כולו, אמר אביי: שאין להביא מכאן ראיה כי ברייתא זו בגלילא שגו [בגליל שגו אותה] ושם השמן מרובה חול, ואין שבדי פתילה בטלים חוץ השמן. (יר"ג נאח).

לוי בר שמואל אשכחיהו לר' אבא ולרב הונא בר חייה דהו קיימי אפיתחא דבי רב הונא, אמר להו [לוי בר שמואל מצא את ר' אבא ורב הונא בר חייה שהיו עומדים על פתח ביתו של רב הונא אמר להם]: מהו להחזיר מטה של טרסיים [צורפים] שהיתה כרגיל מיטה מתקפלת, ולהרכיבה בשבתו אמרו ליה: שפיר דמי [מותר לדבר], אתא לקמיה דרב יהודה [בא לפני רב יהודה] לשאל אותה שאלה, אמר: הא רב ושמואל דאמרי תרויהו [הרי רב ושמואל שאמרו שניהם]: המחזיר מיטה של טרסיים בשבת - חייב חטאת, לפי שעשה מלאכה האסורה מן התורה בשבת, מקשים מן התוספתא: המחזיר קנה מגורה מפורקת ומרכיבה בשבת - חייב חטאת, קנה של סיידים שעשוי ומורכב מחוליות - לא יחזיר לכהחילה, ואם החזיר - פטור אבל אסור, ר' סימאי מסובכת, אם הרכיבה חייב, אבל קרן פשוטה שהיא ישירה הרכבתה קלה אם הרכיבה - פטור, ומכאן למדנו שהרכבת דבר העשוי פרקים בשבת אסורה מן התורה! אינהו דאמרו כי האי תנא [הם] שאמרו והתירו כשיטת תנא זה] ששינו בברייתא: מלבנות המיטה שהיא מסגרת העץ שעליה אורגים את הבלי המטה, [נאחיש], וכרעות [רגלי] המיטה, ולוחים של סקיבס שהם חלק מקשת - לא יחזיר, ואם החזיר - פטור.

על גב דאיכא עליה שבדי עצים, והא דר' רונטוס נמי האי מחתה נחמיה דקחור מחתה כגזיל אפרה שהיה לר' לוי, ודעתיהו עליה חתמול, ורנחא אשמעינן, [כיון] אף על גב דאיכא עליה שבדי עצים והוי ככלכלה אל פירות והאנן נתוכה, ושורין - ר' יהודה ור' שמעון שנתקו נגר י'ן, בגלילא שגו - נחשבות להן שבדי פתילה, שאין נגדים אל פשתן וצוין להם - הלכך לא נטלי, ונעשה נר נסים להן, טרסיים - צורפי נחשת או נרדיים, והלכין ונעיר לעיר לנלחכתן, ונשאלין ענתן וענות של פרקים, חייב חטאת - הוא תחלתו ונמרה, ונמלא עושה כלי, וחייב חטוס ונכה נפטוס - אז לכל גומי מלאכה, ולא משום נגין - דלוי צנין ככלים.

קנה מגורה - שילחין מחתה קיס לנרות הרבה ונטלין הימנה, ובשעת הזורק מחזירין אותו, קנה של סיידין - הטחין ומלננין הבית נסיד י'ן להן קנים של פרקים, ומתן מטלית נרצכה ושורין נסיד הנמוי, וטח אף הבית, וכשהוא טח ונלמטה לוי אפסר לו אלף נקנה קר, וכשהוא הלך ומנדיה - מוסיף קנה על קנה ומחריכה נגור - שאין זה נמרה, שהרי לר' יהודה ולפרקי תמיד, קרן עגולה וקרן פשוטה - שניהם מין כלי זמר, והוא עשוי נקנים ונקנים ככנרה, ומכוס נגן הלילים ומנחילין קולות הרבה, קרן עגולה - נעשה אומן הוא, ולר' לוי לתקוע נקנים נחוק, והוא ונלמטה, ונקרן פטור - מכניסו נריות, ודרכן לפרק תמיד, ופטור, קתני מיהא נקני מגורה דחייב, והוא הדין למטה של טרסיים, אינהו - ר' אבהו ורב הונא בר חייה, דאמרו כי האי תנא - כר' שמעון, דוחזיר לכהחילה, מלבנות המטה - כעין רגלים קטנים ויש להן בית קיטול, ומכניס לתוכן רגלי כרעי המטה, שלא ירקעו נלרן, ולוחים של סקיבס = עץ י'ן כמין דף שחוקעין נקשת, שקורין ארנלטרט'*, שעליו מושך התן.

ואף על גב דאיכא עליה שבדי עצים, מיתבי: ושורין שאם יש בה שבדי פתילה - שאסור לטלטל! אמר אביי: בגלילא שגו.

לוי בר שמואל אשכחיהו לרבי אבא ולרב הונא בר חייה דהו קיימי אפיתחא דבי רב הונא, אמר להו: מהו להחזיר מטה של טרסיים בשבתו אמרו ליה: שפיר דמי. אתא לקמיה דרב יהודה, אמר: הא רב ושמואל דאמרי תרויהו: המחזיר מטה של טרסיים בשבת - חייב חטאת, מיתבי: המחזיר קנה מגורה בשבת - חייב חטאת, קנה סיידין - לא יחזיר, ואם החזיר - פטור אבל אסור, רבי סימאי אמר: קרן עגולה - חייב, קרן פשוטה - פטור! אינהו דאמרו כי האי תנא - דתנאי: מלבנות המטה, וכרעות המטה, ולוחים של סקיבס - לא יחזיר, ואם החזיר - פטור.

תוספות

דחוי לכבות בה דוק או צוואה וכו', דמשמע דוקא אנב קיסמא שרי, הא לאו הכי - נעשה בסיס לדבר האסור, ואילו בפרק שני דביצה (א' ב) אמר: נבי אין מומניו נכרי בשבת משום שורין כוונת, פרוך ויטלטלינהו אנב כסא, מי לא אמר רבא כי הדין בי רב נתמו דיה מלטלינן כהנא אנב קיסמא, אף על גב דאיכא עליה שבדי עצים, ומאי פרוך? סאי כהנא דאנב קיסמא מטלטל לה, אבל בכוס ליכא אלא דבר האסור! ואמר רבנו יצחק, דשורין כוונת לא חשיבי למידר כוס כבול לנבידה, אף על גב שאין היתר עמהו בכוס טפי נרעי משבר עצים שעם הקיסמא בבטנא.

אף על גב דאיכא עליה שבדי עצים - נראה לרבינו חם: דשבדי עצים חשיבי טפי מאנן שבכלכלה, דאם לא כן - מאי קא משמע לו ואדמקטי ליה מברייתא דרשון כי לשיעיה ממתניהו דכלכלה והאנן בתוכה, אלא שבדי עצים חשיבי טפי ויש לדמות שבדי עצים לנבי אפר בגלילא שגו - פירש בקונטרס שחטבות להו שבדי פתילה שאין בגדי פשתן מצויין להם, ואין נראה לרבתו תם דהא אמרין בשילדי בבא קמא (קמ"ח, ב) לוקדון מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל, משמע שמצוי פשתן הרבה שם, ומפרש רבנו תם: בגלילא שגו - שהיה להם רוב שמן, ולדבר לא בפלי שבדי פתילה אנב שמן, וכן משמע בפרק קמא דשנהדרין (יא, ב) נבי טול אינרת וכתב לאחנא בני: גלילא עילאה ותתאה כר דומן ביעורא מנא לאפרשא מעשרא ממעטני ויחא, ואמר בניור בפרק "בית שמאי" (לא, ב) בגלילא שגו, דחמרא קדיה מבושחא, ויין היה מצוי להם הרבה, כדאמר ב"דמציא י"ד (שבת ע"ג, א) נבי מים כדי לשות בהו את הקילור וקאמר בגלילא שגו, דרפואת מים שביח טפי משתייה, שהיה להו רוב יין והיו שותין הכל יין, ואשילו הכי חמרא עדיף להו ממישחא, כי השמן היה להם בודל יותר, ורטי' פירט נמי ב"דמציא (ס"ט) שמחמת עניוחא היו עושין רפואה מן המים ואין עושין מן היין רק שתייה, ולפיכך היה רפואת מים שכיחא, ואין נראה, דכיון שלא היה להם יין לשיפות הקילור, אם כן שכיחא שתייה מים טובא! ואמרין בעלמא (תלוי פ"ג, א): אף ערב יום הכפורים בגליל, שהיו מרבים בהעדרה, משמע שעשירים היו.

עיונים
בגלילא שגו / יש מפרשים שהשינו בגליל אינו קשור כענין ועשירות אלא משום שתהיל לא נחשב למקום תורה, ובמקום שאין בני תורה מרובים המסיר חכמים בסינים (רב מים נאח).

מטת המקפלת / הקשר בין הלכה זו לרבים הקודמים היהו משום שפסוקם נרונה הבעיה במלשול מגורה, ושם העלתה הבהרה שפגורה שנתמקה אמור להחזיר כיון שיש בהרכבתו משום נתיב בשבת (פני').

אורח החלכה
בגלילא שגו / ומתוך זה חסיו כלל שחזרנו להפלי כפי דברי האמור והמותר הוא דוקא כשהמותר חשוב יותר, וחשובות נכפעת לפי תפיסתו של כל אדם (פני').

כלי מתקור / כלי המתקור, אם היו אבזרו רשעים מותר להרכיבו בשבת, ואם היו מתקרים אסור, ואם תקע והיכר את החלקים כחוק - חייב חטאת שהחלכה כדברי רב שמעון כן נפלא.

בירה

פרק שלישי

שבת

מז ע"ב

אבל אסור. ולא יתקע את הפרקים בחוץ ואם תקע - חייב חטאת שעשה מלאכה האסורה מן התורה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם היה רפוי וניתן להרכבה בקלות מותר. ועל שיטה זו סמכו ר' אבא ורב הונא בר חייא. וכן מסופר, בי רב חמא היה מיטה גלגליתא הוה מהדרי לה ביומא טבא [בביתו של רב חמא טבו של רבא היתה מיטה מתפרקת והיו מחזירים אותה ומרכיבים ביום טוב]. אמר ליה ההוא מרבנן לרבא: מאי דעתך בנין מן הצד הוא [אמר לו אחד החכמים לרבא: מה דעתך שאתה מחריר - משום שבנין טו הצד הוא?] כלומר, שאין זו מלאכה בניה, כיון שיש בה שינוי ואינה עשויה כדרכה? נהי דאיסורא דאורייתא ליכא. איסורא דרבנן מיהא איכא [אמנם איסור טו החורה אין כאן אבל איסור מדברי חכמים בכל אופן] ענה לו: אנא כרבנן שמעון בן גמליאל סבירא לי [אני סבור כשיטת רבן שמעון בן גמליאל] שאמר אם היה רפוי - מותר אף לכתחילה.

אָבֵל אָסוּר. וְלֹא יִתְקַע, וְאִם תִּקַּע - חַיִּיב חֲטָאָת. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם הָיָה רַפּוּי - מוֹתֵר.

בֵּי רַב חַמָּא הָוָה מְשָׁה גַלְגַּלִּיתָא, הָוָה מְהַדְרִי לָהּ בְּיוֹמָא טַבָּא. אָמַר לֵיהּ הָוָה מְדַרְבְּנָן לְרַבָּא: מַאי דְעִתִּיד, בְּנִין מִן הַצֵּד הוּא, נְהִי דְאִיסוּרָא דְאוּרִיתָא - לִיכָא, אִיסוּרָא דְרַבְנָן מִיְהָא אִיכָא! - אָמַר לֵיהּ: אַנָּא כְּרַבְנָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לִי, דְאָמַר: אִם הָיָה רַפּוּי - מוֹתֵר.

א משנה *נותנין פלי תחת הנר לקבל ניצוצות. ולא יתן לתוכו מים - מפני שהוא מכבה.

גמרא והא קמבטל פלי מהיכנו! - אמר רב הונא בריה דרב הושע: ניצוצות אין בהן ממש.

ב וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה. לֵימָא תַּנּוּן סְתָמָא כְּרַבִּי יוֹסִי, דְאָמַר: יַגּוּרִם לְכִיבוּי - אָסוּר! - וְתִסְבְּרָא? אֵימור דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי - בַּשַּׁבָּת, בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת מִי אָמַר? וְכִי תִימָא הָכָא נְמִי בַּשַּׁבָּת - וְהַתְנִיָּא: נוֹתְנִין פְּלִי תַחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוּצוֹת בַּשַּׁבָּת - וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה מְעַרְבַּ שַׁבָּת, וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר בַּשַּׁבָּת! - אֵלָּא אָמַר רַב אֲשִׁי: אֲפִילוּ תִימָא רַבְּנָן, שְׁאֵנִי הָכָא - מִפְּנֵי שֶׁמְקַרְבַּ אֶת כִּיבוּיוֹ.

חרון עלך כורה

משה של טרשיים בשבת חייב חטאת להחזיר לכתחילה. אין סברא להחזיר לכתחילה. לוימא תנו סתמא כר' יוסי דאמר גורם לכיבויו אסור - היה נגזר למימר: ולפיכך, הא ר' יוסי נספח לא אמרה אלא ברליקא משום דאדם בדול על ממוט - אי שרינא ליה אתי לכבויו. והבי מפרש ביכל כתביו (שבת קכ, ב) אבל הכא - ליכא למנוח, דאדא יש כדי תחת הנר ואינו בדול! וכבמה מקומות בתלמוד יוכל לומר 'אריסטמוס' ואינו אומר.

מפני שמקרב לב כבדו - פירוש: הנורית ערב שבת אמו שבת וכשבת יסיל לבא לידו כבדו אם יגביה הבלי בשעת נפילת הניצוצות. ואם חאמר: מאי טנא שריית דיו וממנימם ופריסת מצודה. השרית בפרס קמא (יו, ב) עם השמש. והבא אסרינו מערב שבת שלא יבא לעשות בשבת? ותירך דרב פורתא: היתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת - דהא אב מלאכה הוה. אבל הבא איכא למיחש - דכא דבי אסור כל כך במה שמנית כלי תחת הניצוצות. ואיכא למיחש שמא יבא לידו כבדו, שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הניצוצות. וכדום נמר התינה יפלו ומכבה בידים, או שיגביה הבלי עם המים כנגד הניצוצות כדפרישית. ואף על גב דהבאותו כיבויו אין בו חיוב חטאת לר' שמעון, דמלאכה שאינה צריכה לטובה היא - התמירו אטו כיבויו החיוב חטאת. ואף על גב דהר נזירה לנזירה - קים להו לרבנן דהבא שריד למגור טפי. ורש"י פירש דהוה מכהב ממש - לא רובא, אלא כלאמר: שיוכל לבא לידו כיבויו, ורבנן תם נרים כפירוש רבנן תנאל: מפני שמקרב כיבויו, היתם הוא דשרי לעשות מתיצה מכלים שיש בתוכם מים - שאינן מכבה כלום עד שיתבקעו הכלים. אבל הוה אבא אינו הפסק בין מים לטענות - ומיד נכבות כשנפלות בכלי, והיו כמתיצת מים דאסרא. מנו מתיצת שלג וברד, וקשה לפירושו, דבירושלמי מוקי מתניתין כר' יוסי, אבל לרבנן - אפילו מתיצת של מים מותר ופריק: אל כתביו (שבת קכ, א) נמי שרו רבנן דר' יוסי בטלית שאחו בו האור מצד אחד ליתן עליו מים מצד אחר, ואם בבתו, ונראה דלפי התלמוד שלטו יש לחלק: דבמתיצת של מים אף על גב דאין דבר מפסיק - מכל מקום שרי, ואם בבתו, ואם בבתו, ונראה דלפי התלמוד שלטו הניצוצות ומקרב כיבויו טפי. ועוד: דאיכא למימר דהתלמוד שלטו אסור במתיצת של מים לרבנן, ומשום הכי מוקי מתניתין כרבנן, ופליג: אירושלמי. ולא דמי לשלית שאחו בו האור מצד אחד שאינו אלא שלא תחפש האור, ומה שרנילים לתת מים בוכוכית שקרוין לאמפ"א"י תותנין עליה שמו בערב שבת - אין זה כרד קירוב כיבויו, דכיון שאין מתכוין לכיבויו כלל אלא להגביה את השמן - לא שריד למגור מיד שמא יעשה בשבת, ושרי אפילו לר' יוסי, וכל שכן לרבנן, דאם לא כן - אפילו בלא מים אסור, שהניצוצות נופלות בשמן. ועוד איכא למימר: דהתלמוד שלטו אסור מתיצה של מים לרבנן, ומשום הכי מוקי מתניתין כר' יוסי, ופליג אירושלמי, ולא דמי לשלית שאחו בו האור מצד אחד, שאינו אלא שלא תחפש האור. (תוספות ישנים).

חרון עלך כורה

יתקע - נחמק, על ידי יתדות שקרוין קויינא * משה גלגליתא = טירנדליין **, והוא כעין של טרשיים. מן הצד - מפני שאינה תקועה, ומתקנה נחמק קרי לה מן הצד - כלומר על ידי שינוי. גמרא והא קא מבטל כלי מהיכנו - דלח יוסי? ליעלו נשס כל היום, דנעשה נספס לניצוצות. לימח תהוי תיונתיה לרנן סקדל דאסר נפירקין (תנ, א). אין בהן ממש - משכנו, ומותר ליעול. כר' יוסי - זיכל כתבי הקדש דקתמי: עשה מחינה בכל הכלים, זין מלחין זין ריקין כדי שלא תעזור הדליקה. ר' יוסי לומר נכלי חרס חדשים מלחיס מים שאין יכולין לקבל האור והן מתנקטים ומכנין את הדליקה. בערב שבת - כגון זה, שנותן המים מנצמד יוס כלי תחת הגר. וכי תימא הבא נמי - אין עתנין לתוכו מים בשבת קאמר, ור' יוסי הוא. והתניא - אפילו נצמד שבת אסור. וזלי לגרס כינוי מתנית לה - אפילו כר' יוסי לא תיתוקמה, דנצמד שבת לא אחר ר' יוסי. אלא אמר רב אשי - מתניתין אפילו לרבנן, דלח דנוי לגרס כינוי. דהתם כי מטי דליקה לכלים - דליקה הוא יתקע להו, ונרמח נעלמח הוא. אל זה שנתן המים ממש תחת הגר - מכה ממש הוא, ונזירה מנעוד יוס אטו משתכחה. שמקרב את כיבויו - זימן כינוי להדיח, והוה ליה נוכחה ומש לי הוה יכיוז ליה שבת.

חרון עלך כורה

רבן שמעון בן גמליאל אומר אסור רפוי מותר - ולעיל נמי מידו ברפוי. והשתה קצת: דהכי פליגי כולי האי? דמר בחיוב חטאת ומר שרי אפילו לכתחילה? ועוד: הא אין בנין וסתירה בכללים? ועוד: תקשה לרב יהודה דר' בריהא, דליכא תנא דמחייב חטאת! - ויש לומר: דהכי קאמר לעיל, הא רב ושמואל דאמרי תרווייהו דמתחזר

משה של טרשיים בשבת חייב חטאת להחזיר לכתחילה. אין סברא להחזיר לכתחילה. לוימא תנו סתמא כר' יוסי דאמר גורם לכיבויו אסור - היה נגזר למימר: ולפיכך, הא ר' יוסי נספח לא אמרה אלא ברליקא משום דאדם בדול על ממוט - אי שרינא ליה אתי לכבויו. והבי מפרש ביכל כתביו (שבת קכ, ב) אבל הכא - ליכא למנוח, דאדא יש כדי תחת הנר ואינו בדול! וכבמה מקומות בתלמוד יוכל לומר 'אריסטמוס' ואינו אומר.

מפני שמקרב לב כבדו - פירוש: הנורית ערב שבת אמו שבת וכשבת יסיל לבא לידו כבדו אם יגביה הבלי בשעת נפילת הניצוצות. ואם חאמר: מאי טנא שריית דיו וממנימם ופריסת מצודה. השרית בפרס קמא (יו, ב) עם השמש. והבא אסרינו מערב שבת שלא יבא לעשות בשבת? ותירך דרב פורתא: היתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת - דהא אב מלאכה הוה. אבל הבא איכא למיחש - דכא דבי אסור כל כך במה שמנית כלי תחת הניצוצות. ואיכא למיחש שמא יבא לידו כבדו, שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הניצוצות. וכדום נמר התינה יפלו ומכבה בידים, או שיגביה הבלי עם המים כנגד הניצוצות כדפרישית. ואף על גב דהבאותו כיבויו אין בו חיוב חטאת לר' שמעון, דמלאכה שאינה צריכה לטובה היא - התמירו אטו כיבויו החיוב חטאת. ואף על גב דהר נזירה לנזירה - קים להו לרבנן דהבא שריד למגור טפי. ורש"י פירש דהוה מכהב ממש - לא רובא, אלא כלאמר: שיוכל לבא לידו כיבויו, ורבנן תם נרים כפירוש רבנן תנאל: מפני שמקרב כיבויו, היתם הוא דשרי לעשות מתיצה מכלים שיש בתוכם מים - שאינן מכבה כלום עד שיתבקעו הכלים. אבל הוה אבא אינו הפסק בין מים לטענות - ומיד נכבות כשנפלות בכלי, והיו כמתיצת מים דאסרא. מנו מתיצת שלג וברד, וקשה לפירושו, דבירושלמי מוקי מתניתין כר' יוסי, אבל לרבנן - אפילו מתיצת של מים מותר ופריק: אל כתביו (שבת קכ, א) נמי שרו רבנן דר' יוסי בטלית שאחו בו האור מצד אחד ליתן עליו מים מצד אחר, ואם בבתו, ונראה דלפי התלמוד שלטו יש לחלק: דבמתיצת של מים אף על גב דאין דבר מפסיק - מכל מקום שרי, ואם בבתו, ואם בבתו, ונראה דלפי התלמוד שלטו הניצוצות ומקרב כיבויו טפי. ועוד: דאיכא למימר דהתלמוד שלטו אסור במתיצת של מים לרבנן, ומשום הכי מוקי מתניתין כרבנן, ופליג: אירושלמי. ולא דמי לשלית שאחו בו האור מצד אחד שאינו אלא שלא תחפש האור, ומה שרנילים לתת מים בוכוכית שקרוין לאמפ"א"י תותנין עליה שמו בערב שבת - אין זה כרד קירוב כיבויו, דכיון שאין מתכוין לכיבויו כלל אלא להגביה את השמן - לא שריד למגור מיד שמא יעשה בשבת, ושרי אפילו לר' יוסי, וכל שכן לרבנן, דאם לא כן - אפילו בלא מים אסור, שהניצוצות נופלות בשמן. ועוד איכא למימר: דהתלמוד שלטו אסור מתיצה של מים לרבנן, ומשום הכי מוקי מתניתין כר' יוסי, ופליג אירושלמי, ולא דמי לשלית שאחו בו האור מצד אחד, שאינו אלא שלא תחפש האור. (תוספות ישנים).

למדו את הסוגיה!

הגמרא מתייחסת לכלי עבודה של בעל מלאכה. מדובר בקנה (-מוט) של סיידים. סיידים נהגו לטייח בתים בעזרת "קנה של פרקים" (-חוליות שאפשר להרכיב זו לזו), שכשהם טחים את החלק התחתון, הנמוך, של הקיר משתמשים בקנה קצר, וכשהם טחים למעלה - מוסיפים הם קנה על קנה להאריכו. פעולה זו, אומרת הגמרא אסור לעשותה בשבת ואם תקע את הפרקים בחוזק רב חייב מ _____ (איסור דרבנן/דאורייתא) ואיסורו _____ אבל אם היה רפוי (- ניתן להרכבה בקלות ולא בדוחק) - יהיה _____ ולדעת ר' שמעון אף _____ (לכתחילה/בדיעבד).

סברה זו משותפת לרמב"ן, לרשב"א ולחזו"א. בהתאם לכך כתב החזו"א בפסיקתו: "ובפתיחת החשמל שמכניסים בהזרם החוטים חשיב לעולם כתקע". חיבור זרם החשמל הוא _____ (תקע/רפוי) ואסור _____ (מדאורייתא/מדרבנן/מותר לכתחילה).

במאמר זה מובאים 2 מכתבים שנשלחו מהחזון איש לר' שלמה זלמן אויערבך וכך הוא כותב: "חוששים בו משום בונה".

קטע ד'1

א. "משום הרכב הפרקים זה עם זה ולא מהי כאן היתר רפוי, כיון דזרם החשמלי מחברם שהוא כבחינת תקע".

כיצד מלאכת חיבור הפרקים דומה לאיסור חיבור החשמל?

המחבר חוטי חשמל על ידי שמכניס בהם זרם נחשב כאילו תקע את הפרקים. והוכחה לכך: שאם זה היה נחשב כרפוי הדין היה: _____

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך פונה ל"חזון איש" ושואל (עיין קטע ג'3):
("וגם כיון שהלחיצה בכפתור...")

מהגמי משמע שתקע הינו חיבור שנעשה בחוזק ויש בו משום מעשה אומן.
 קשה לומר דבר זה על הפעלת מתג חשמלי שהזזתו קלה(!).
 על טענה זו עונה ה"חזון איש" במכתבו השני:
 ("ובזה יש מקום לומר..." קטע ד' 3)

"המחבר חומי חשמל על ידי כפתור מפסק אף על פי שהוא רפוי ועומד לפתוח ולנעול יש מקום לומר שאם עושה בן בשעה שהחשמל בשימוש, ובחיבורו כבר נעשה קבלת הזרם הרי זה כעושה בנין חשוב וכאילו תקע הפרקים".

החזו"א ממשיך בקטע א 2 :

"אף לסוברים שהחזרת קנה של סיידים אינו אלא מדרבנן גם כשתקע את הפרקים עדיין חיבור המעגל החשמלי יהיה אסור מן התורה משום בונה".

החזו"א מבחין בין קנה של סיידין לחיבור חשמל :

קנה של סיידין שמחברים בו שתי יחידות אין הן הופכיות לגשם - (לחומר אחד) משום שהסייד מפרקו כאשר צריך לסייד למטה. אולם סגירת מעגל חשמלי הוא תיקון צורה - (אנרגיה) לגשם - (חומר), ונעשה על ידי זה שימוש, וזה ודאי בונה. כמו כן, ה"חזון איש" מלמדנו שאיסור בונה קיים לא רק בעשית כלי או בהוספה על הכלי בצורתו החומרית אלא בכל נתינת כח לדבר שלא היה בו כח זה - יש משום איסור בונה בפעולת ההוצאה או הניתוק, משום "סותר".

כיצד זה דומה לחיבור מעגל חשמלי?

הנחיה בשאלה של הנרשמים לחזור

התשובות העסקיות על שאלות החזו"א

למסקנה קובע החזון איש שאיסור חיבור מעגל חשמלי או ניתוק מעגל חשמלי הם אסורים מדין _____ מדאוריתא.

סברתו של החזו"א היא:

חיבור החשמל דומה לחיבור קנה של סיידין בכך:

א. _____

ב. גם אם נאמר שהחזרת קנה של סיידין היא מדרבנן - בכל זאת חיבור חשמל יהיה אסור משום "בונה" כי:

ג. בדומה לאיסור "בונה" כך הוא גם בנתינת כח לדבר שלא היה בו כח זה קודם לכן ודומה לאיסור חשמל. במה?

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך כותב שאינו מתכוון להתנצח כלל עם דעת החזו"א. צטט את דבריו המביעים יחס של כבוד ויראה ל"חזון איש":

(העזר בשאלה של הגרשז"א לחזו"א)

ההשגות העקריות על שיטת החזו"א

הגרשז"א מסיק ממכתבים אלה שגם לדעת החזו"א לא שייך איסור בונה בהפעלת והפסקת זרם חשמלי :

א

"אלא כשנעשה מיד גוף אחד עם מכונת החשמל והזרם מתחיל תיכף לזרום עם הלחיצה בכפתור דרק אז חשיב כשינוי צורה כשנשתנה ממוות לחיים, וחשיב כבונה. משא"כ אם לוחץ על הכפתור לסגור מעגל בשעה שאין זרם... כיון דבשעה זו עדין לא נסגר המעגל לגמרי אינו חשיב בונה...".

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך מתיחס לשמועה בשמו של החזון איש שאפילו חיבור או ניתוק מעגל מנותק כשאינן בו זרם האיסור הוא משום מלאכת _____ או _____ ואסור (מראות דרבנן) _____.

לפי כל האמור לעיל מתקבל הרושם שאין הדברים שבשני המכתבים מתאימים עם מה שאומרים בשמו של החזו"א, שגם הלוחץ על הכפתור בשעה שאין בו עדיין זרם כדי שידלק אח"כ או להיפך כדי למנוע אח"כ מההדלקה, ג"כ חשיב תיכף כבונה או סותר".

לסיכום לדעת ה"חזון איש" יש איסור בונה או סותר ב ניתוק מעגל חשמלי אשר עובר בו זרם .
הגרשז"א משיג עליו אך טוען שיש לחוש לשיטתו ובענין חיבור או ניתוק "מעגל מנותק" שאין בו זרם מוכיח הגרשז"א שחיבור במעגל מנותק אין בו איסור.

ולמסקנה: הגרשז"א מסיק שחידושו של החזו"א הוא חידוש מופלג והתאמץ להוכיח שאין איסור "בונה" בחיבור מעגל חשמלי, אך הוא מדגיש שבכל זאת יש לחוש לשיטת החזו"א ושדבריו שלו נאמרים בדרך של משא ומתן שהמעיינים יתנו אל ליבם לעיין בזה.

טופס דווח לקבוצה ה'2

המאמר לקוח מתוך הספר _____
 העוסק _____
 מחבר המאמר _____
 תוקף סמכותו של מחבר המאמר _____

המחבר פותח בציטוט מתוך ה"חזון איש" שחיבור מעגל חשמלי בשבת אסור משום בונה.
 מה הוא "בונה"?

האם יש "בנין וסתירה" בכלים?

מה הדין בחיבור "קנה של סיידין" אם החיבור הוא רפוי?

מה הדין בחיבור "קנה של סיידין" אם החיבור הוא בחזקה?

חיבור החשמל דומה לחיבור קנה של סיידין בכך:

- א. _____
- ב. _____
- ג. _____

ולכן חיבור מעגל חשמלי בשבת או ניתוקו יהיה אסור משום _____
 ואיסור _____

כיצד מתיחס הגרשז"א לדברי החזו"א?

* להלכה, עפ"י ה"חזון איש" חיבור או ניתוק מעגל חשמלי יהיה אסור _____
 משום _____.

